

Hetjur nútímans: Orðræða prentmiðla um afreksíþróttafólk

Guðmundur Sæmundsson

Háskóla Íslands

Ingólfur Ásgeir Jóhannesson

Háskólanum á Akureyri og Háskóla Íslands

Útdráttur: Íþróttir eru aðaláhugamál verulegs hluta íslensku þjóðarinnar, a.m.k. ef marka má umfjöllun um þær í fjölmiðlum. Þrátt fyrir smæð þjóðarinnar hefur íslenskt íþróttafólk staðið sig vel á stórmótum erlendis og jafnvel unnið til verðlauna. Í greininni er fjallað um niðurstöður greiningar á umfjöllun prentmiðla sl. sextíu ár um íslenskt afreksíþróttafólk. Markmið greiningarinnar var að komast að því hvað sé sameiginlegt í þessari orðræðu, hvernig orðræða prentmiðlanna hefur þróast og hvort hún sé breytileg eftir hópum íþróttafólks. Notað var verklag sem kallast orðræðugreining. Tvennt skar sig úr í niðurstöðum greiningarinnar: Annars vegar er það *þjóðernið* og það þjóðernisstolt sem fylgir því að eiga fulltrúa á alþjóðavettvangi afreksíþróttanna. Hins vegar er það hetjuskapurinn og *afreksmennskan* sem íþróttafréttafólki er mjög tíðrætt um. Aðrar athyglisverðar niðurstöður eru að orðræðan um einstakar íþróttagreinar virðist mjög svipuð að innihaldi þótt magnið sé misjafnt. Ákveðin þróun virðist vera í orðræðunni á því sextíu ára tímabili sem hún tekur til þannig að hún verði ýktari og stóryrtari. Einnig sýnir rannsóknin fram á að valdið í íþróttarorðræðunni er samspil fjölmiðla, íþróttasíðna og samfélagsins.

Lykilorð: Afreksíþróttafólk ■ orðræða ■ prentmiðlar
þjóðerni ■ afreksmennska

Abstract: Sports constitute the main interest of a significant percentage of the Icelandic nation, when assessed on the basis of media coverage. In spite of the nation's small population, Icelandic athletes have been successful at major sports events abroad and have even brought medals and trophies home. The article deals with the conclusions of an analysis of printed media coverage relating to elite Icelandic athletes. The aim of the analysis is to discover which elements are shared in this coverage, how it has developed in the print media and whether it varies from one group of athletes to another. The research method was based on so-called discourse analysis. Two aspects were conspicuous: On the one hand, there is the concept of nationality and national pride attached to having a representative among the elite group of international athletes. On the other hand, sports reporters tend to focus on heroism and achievement. Other conclusions include that coverage relating to individual sports appears to contain similar elements, although it varies in amount of coverage. Developments during the 60 year period under investigation show coverage becoming more exaggerated and hyperbolic. This research also shows that the coverage is controlled by an interaction between the media, the world of athletics and society in general.

Keywords: elite athletes ■ discourse analysis ■ print media
nationality ■ heroism ■ Iceland

Inngangur

Í stað þess að útskýra málin dansa fjölmiðlarnir stundum með og það hefur svo áhrif á kostendur og stundum forystumenn íþróttahreyfingarinnar. Mér hefur oft sárnað hvernig skrifað hefur verið um mig þegar ég hef verið að berjast við meiðsli og óhöpp, sérstaklega fyrstu árin. Nú orðið læt ég mér standa á sama og sem betur fer eru vel menntaðir íþróttifræðingar og fyrrverandi íþróttamenn í hópi íslenskra íþróttifréttamanna. Þeir leggja sig fram og skilja aðstæður vel og eru raunsæir í kröfum sínum. Það er svo miklu auðveldara að smjatta á óförunum og í æsifréttamennskunni hentar það einhvern veginn betur. Góðir fréttamenn ættu að taka sig til og reyna að segja þeim getuminni til. Það er t.d. nógu erfitt að fá fyrirtæki og stofnanir til að kosta og styrkja íþróttamenn, þótt fjölmiðlarnir séu ekki að eyðileggja það alveg fyrir okkur (Jón Arnar Magnússon, 2004: 22).

Þannig komst Jón Arnar Magnússon, afreksmaður í tugþraut á árabílinu 1990-2004, að orði í viðtali við tímaritið *Laugdæling* árið 2004 eða skömmu áður en hann hætti keppni. Undir orð hans tekur áreiðanlega margt íþróttafólk. Þetta sýnir hversu mikið fjölmiðlaumfjöllunin hefur að segja að áliti þeirra sem fremst standa í eldlinu íþróttanna.

Grein þessi er byggð á rannsókn á umfjöllun blaða og tímarita um íslenskt afreksfólk í íþróttum. Hún fólst í því að valdar voru 984 greinar íslenskra prentmiðla um nítján íslenska einstaklinga sem höfðu getið sér frægðar og frama í afreksíþróttum, ekki bara hérlandis heldur einnig á erlendri grund. Þessir textar voru greindir með aðferð sögulegrar orðræðugreiningar. Spurt var: *Hvernig er fjallað um íslenskt afreksíþróttafólk á alþjóðavísu í íslenskum prentmiðlum?* Leitað var að þrástefjum sem einkenndu textann um hvern og einn íþróttamann eða -konu og athugað hvort einhver þeirra mynduðu lögmál í umfjölluninni, svokallaðar lögmætisreglur. Markmið greiningarinnar var að komast að því hvað sé sameiginlegt og hvað sé ólíkt í allri þessari umfjöllun. Þannig var skoðað hvort orðræða prentmiðlanna sé breytileg eftir hópum íþróttafólks, svo sem eftir íþróttagreinum, og hvernig hún hefur þróast. Loks voru skoðaðar sérstaklega mótsagnir í orðræðunni, meðal annars milli jákvæðrar og neikvæðrar umræðu.

Bakgrunnur og rannsóknaraðferð

Svokölluð söguleg greining orðræðu er sú aðferð eða rannsóknarsjónarhorn sem valið var til að nota við þessa rannsókn (Foucault, 2008; Ingólfur Ásgeir Jóhannesson, 2006, 2010; Kristín Björnsdóttir, 2003; Neumann, 2002). Þegar aðferð sögulegrar greiningar orðræðu er beitt er litið svo á að orðræða sé ferli í sífelldri sköpun og endursköpun og að í orðræðunni séu *þrástef* (e. discursive themes)¹. Með þessu hugtaki, þrástef, er átt við stef eða þemu sem endurtaka sig oft í textum um einstakan atburð, í þessu tilviki textum um hvern einstakan íþróttamann eða íþróttakonu sem tekin var til skoðunar. Slík þrástef mynda mynstur sem skapast og endurskapast í félagslegu og pólitísku andrúmslofti fortíðar og nútíðar, oftast í gegnum einhvers konar baráttu. Þessi mynstur mynda sögulegar og pólitískar *lögmætisreglur* (e. legitimating principles) um hvað einstökum þátttakendum leyfist að segja við ákveðnar aðstæður, um leið og þeir reyna oft að teygja á mörkum þess sem má segja eða þarf að þegja

um eða sniðganga í orðræðunni (Bourdieu, 1988; Ingólfur Ásgeir Jóhannesson, 2006, 2010)². Gjarnan er litið sérstaklega til þess hvaða ólík sjónarmið megí greina eða hvort mismunandi orðanotkun sé til marks um mótsagnir í orðræðunni (sjá til dæmis Ingólfur Ásgeir Jóhannesson, 2006).

Í greiningunni á ípróttarorðræðunni var fyrst leitað þrástefja sem síðan var raðað í mynstur eða stærri þemu og kom þá í ljós að sum þeirra eru svo víðtæk og samfélagsbundin að rétt væri að líta á þau sem lögmætisreglur sem gilda við ákveðnar sögulegar og pólitískar aðstæður. Hugtakið *söguleg samverkan* skýrir síðan hvað gerist við samleik slíkra aðstæðna annars vegar og góðra röksemda fyrir hugmyndum og athöfnum hins vegar (Ingólfur Ásgeir Jóhannesson, 2010). Í ípróttarorðræðunni virðist mega sjá þessa endursköpun orðræðumynstursins í ólíkri umfjöllun eftir tíma og eftir flokkum ípróttar og ípróttafólks.

Kristín Björnsdóttir (2003) leggur áherslu á að þekking mótist alltaf af þeim aðstæðum og tíma þar sem hún verði til, í þessu tilviki ípróttahéminum og samfélaginu eins og það er á hverjum tíma. Samspil tungumáls og sjálfsskilnings einstaklingsins felur í sér að sjálfsmyndin byggir á samofnum vef mismunandi túlkunar. Hér á vel við að minna á mikilvægi túlkunar í allri fjölmiðlaumfjöllun og hvernig túlkun þess sem ritar hefur áhrif á lesandann sem sjálfur túlkar fyrir sig og aðra þann texta sem hann eða hún les eða heyrir. Einnig fjallar Kristín um réttmæti og áreiðanleika orðræðugreiningar og leggur áherslu á að markmið orðræðugreiningar sé ekki að lýsa héminum eins og hann er, heldur að setja fram tillögur um hvernig hægt sé að skilja hann. Að þessu leyti er lítill munur á þemabundinni orðræðugreiningu eftir þrástefjum og þemagreiningu eins og hún tíðkast meðal fræðimanna innan félagsvísinda (sjá til dæmis Brown og Clarke, 2006). Með sögulegri greiningu á tiltekinni orðræðu er hins vegar gerð tilraun til að setja efnið í samhengi við sögulegar og pólitískar aðstæður.

Franski hugsuðurinn Michel Foucault er upphafsmaður orðræðugreiningar af þessum toga og byggir því flest fræðafólk sem síðar kom fram á þessu sviði á skilgreiningum hans. Í grein um stjórnarfar (upphaflega fyrirlestur í febrúar 1978) fjallar Foucault mjög nákvæmlega um valdið sem samband eða tengsl tveggja, þess sem stjórnar og hins sem lætur stjórnast, og leggur áherslu á hve nauðsynlegt sé að skilgreina það í nútímanum sem allt annað en nauðung eða þvingun þar sem annar aðilinn hafi ekkert val og sé undir ógnarvaldi hins (Foucault, 2002). Í annarri grein frá 1978 fjallar Foucault m.a. um þögnina sem hluta orðræðunnar, þ.e. að ákveðnir atburðir eða efni séu sniðgengin, og um orðræðuna sem sögulegt ferli (Foucault, 2008).

Höfundur fræðitexta verður að huga að eigin orðnotkun og orðfæri, sbr. grein Foucaults frá 1969 um höfund texta og samband texta og höfundar (Foucault, 2005). Hér á eftir er það meðvituð ákvörðun að nota orðin íprótt og ípróttir í samræmi við almenna málvenju, þ.e. fyrst og fremst um keppnisípróttir nema annað sé sérstaklega tekið fram í samsetningum orðsins, til dæmis almenningsípróttir.

Verklag

Við rannsóknina var í megindráttum fylgt sex skrefa verklagi sem kynnt er í greinum Ingólfs Ásgeirs Jóhannessonar (2006 og 2010, sjá einnig Sharp og Richardson, 2001). Sex skrefa greining er einnig notuð í þemagreiningu (Brown og Clarke, 2006). Fyrsta skrefið í þessari

rannsókn – eða aukaskref ef fylgt er númeraröð Ingólfs – var forkönnun. Hún fólst í því að leita gagna í dagblöðum um umfjöllunina um þau fern Ólympíuverðlaun sem íslenskt íþróttafólk hefur unnið. Hér er að sjálfsögðu átt við silfurverðlaun Vilhjálms Einarssonar í þrístökki árið 1956, bronsverðlaun Bjarna Friðrikssonar í júdo í 95 kg flokki 1984, bronsverðlaun Völu Flosadóttur í stangarstökki árið 2000 og silfurverðlaun íslenska karlalandsliðsins í handknattleik árið 2008 (Guðmundur Sæmundsson, 2009a). Þessi forkönnun sýndi fram á ýmislegt sem kom að gagni við að móta stærri rannsókn. Þar ber helst að nefna þrennt:

Í fyrsta lagi kom í ljós að óhentugt er að greina hóp eða lið til jafns við einstaklinga því að þegar umfjöllun um lið á í hlut eru forsendur allt aðrar. Þess vegna var ákveðið í þeirri rannsókn sem hér greinir frá að fjalla eingöngu um einstaklinga. Forkönnunin er þó notuð óbeint þannig að einn liðsmanna úr handboltalandsliðinu, Ólafur Stefánsson, er með í úrtakinu.

Í öðru lagi var það veikleiki á forkönnuninni að þar voru ekki með neinir einstaklingar úr hópi fatlaðs íþróttafólks sem m.a. hefur gert garðinn frægan á svonefndu Ólympíumóti fatlaðra. Í framhaldi af því var þess vegna ákveðið að bæta við fötluðu íþróttafólki í aðalrannsóknina. Það hafði einnig þann kost að stækka þann hóp kvenna sem hægt var að taka með út frá skilyrðinu um alþjóðlegan árangur og fá inn eina íþróttagrein sem annars hefði ekki verið með (sund).

Loks var ákveðið að bæta við athugun á uppsetningu, myndnotkun og staðsetningu orðræðunnar í prentmiðlunum og því var *sjónræða* (sjónræn orðræða = uppsetning, myndir, staðsetning texta) gerð að sérstöku athugunarefni í greiningunni.

Eftir það var í aðalatriðum fylgt skrefunum sex. Í fyrsta lagi er valið málefni eða atburður. Segja má að hver íþróttamaður eða -kona sem aflað var gagna um tákni slíkan atburð því að valið var visst tímabil um hvert þeirra. Í öðru lagi þarf að velja gögn til að varpa ljósi á efnið eða atburðinn. Í því skrefi þurfti að ákveða prentmiðla, magn gagna um hvern og einn og ekki síður um alla til samans og tegund efnis úr prentmiðlunum. Í þriðja lagi voru þrástefin í orðræðunni greind, skrásett og flokkuð. Í fjórða lagi voru greindar mótsagnir í orðræðunni og leitað að lögmætisreglum. Í fimmta lagi var samverkan orðræðunnar við samfélagið skoðuð, í þessu tilviki hvort og í hve miklum mæli einhverjir úr röðum afreksfólksins væru sniðgengnir, bæði með tilliti til orðræðu textans og með tilliti til þess sem hér er nefnt sjónræða. Þessari vinnu er lýst nánar hér á eftir. Í sjötta lagi var mælt með því að rituð væri skýrsla. Sú skýrsla var notuð sem vinnugagn við að skrifa þessa grein (Guðmundur Sæmundsson, 2010).

Val á íþróttafólki

Upphaflega var hugmyndin sú að velja gögn úr prentmiðlunum um því sem næst tuttugu íþróttamenn og -konur. Fyrir valinu urðu í lokin níttján. Skrá um íþróttafólkið sem varð fyrir valinu er í töflu 1.

Þær forsendur sem notaðar voru við valið eru margþættar. Sú sem skipti þó mestu máli var að það íþróttafólk sem valið yrði gæfi góða mynd af þeirri orðræðu sem ríkt hefur um íslenskt afreksíþróttafólk frá því um miðja síðustu öld þegar það fór að vekja alþjóðlega athygli. Langmikilvægasta viðmiðið var að viðkomandi íþróttafólk hefði staðið sig sérlega vel á alþjóðavettvangi. Í sumum greinum var sérstaklega litið til þeirra sem gerst höfðu atvinnumenn í íþrótt sinni og náð sérlega langt erlendis. Íþróttafólkið skyldi einnig gjarnan hafa unnið til verðlauna á helstu mótum, svo sem Ólympíuleikum, Ólympíumótum, heimsmeistaramótum, Evrópumótum eða

Tafla 1. Íþróttafólkið sem valið var og flokkun þess

Frjálsíþróttafólk	Boltaíþróttamenn	Kraftaíþróttamenn
Guðrún Arnardóttir	Albert Guðmundsson	Jón Páll Sigmarsson
Gunnar Huseby	Ásgeir Sigurvinsson	Magnús Scheving
Haukur Gunnarsson	Eiður Smári Guðjohnsen	
Jón Oddur Halldórsson	Ólafur Stefánsson	Sundkonur
Jón Arnar Magnússon	Pétur Guðmundsson	Kristín Rós Hákonardóttir
Vala Flosadóttir		Sigurrós Karlsdóttir
Vilhjálmur Einarsson	Skákmaður	Júðómaður
Þórey Edda Elísdóttir	Friðrik Ólafsson	Bjarni Friðriksson

Norðurlandamótum. Óþarft þótti þó að hafa með marga einstaklinga í sömu íþróttinni frá svipuðum tíma. Þannig voru fáeinir íþróttamenn og -konur útilokuð, til dæmis handboltamenn sem léku með silfurliðinu á Ólympíuleikunum árið 2008, aðrir en Ólafur Stefánsson.

Til hliðsjónar við valið var skoðaður listi Samtaka íþróttafréttamanna um íþróttamann ársins frá upphafi (Íþróttamaður ársins, 2011). Sá listi var borinn saman við viðmiðin hér á undan, einnig listinn yfir þá sem lentu í tíu efstu sætum hvert ár (*Topp tíu listinn í vali á íþróttamanni ársins 1956–2010*, 2011). Einnig voru listar um íþróttamenn ársins innan einstakra íþróttasambanda skoðaðir og voru þeir meðal annars gagnlegir við valið á fatlaða íþróttafólkinu. Almennt má segja að þessar athuganir hafi frekar staðfest fyrra val en leitt hugann að nýjum einstaklingum.

Loks var reynt að spanna tímann frá því Íslendingar fóru að vinna afrek á alþjóðavísu og eru elstu íþróttamennirnir þeir sem gerðu garðinn frægan á árunum 1945–1950. Ekki var þó hægt að fylgja fastri reglu um fjölda íþróttafólks á hverjum tíma þar sem fleiri atriði réðu valinu eins og að framan greinir. Tafla 2 sýnir yfirlit yfir dreifingu íþróttafólksins sem rannsóknin náði til eftir tímabilum.

Tafla 2. Dreifing einstaklinga eftir greinum og tímabilum þegar þeir unnu helstu afrek sín

	1945–1965	1966–1986	1987–2008	Alls
Frjálsíþróttir	2		6	8
Boltaíþróttir	1	2	2	5
Aðrar íþróttir	1	3	2	6

Til að geta áttað sig betur á því hvernig orðræðan um íþróttir hefur tilhneigingu til að vera kynjuð var sérstaklega skoðað hvaða afreksíþróttakonur kæmu til álita í hópinn til viðbótar við Völu Flosadóttur sem er meðal Ólympíuverðlaunahafa. Þær sem valdar voru urðu á endanum fimm á móti fjórtán körlum.

Til að skoða orðræðu um fötlun og afreksíþróttir var sérstaklega litið til þess hvaða fatlaða afreksíþróttafólk væri akkur í að hafa með í greiningunni. Allmargt fatlað íþróttafólk hefur náð verulega góðum árangri á alþjóðamælikvarða og voru fjögur þeirra valin til að vera með í þessari rannsókn, tvær konur og tveir karlar.

Samkvæmt skilgreiningum ýmissa fræðimanna á sviði íþróttafélagsfræði telst skák ekki til íþróttar (Coakley, 2003). Í íslenskri menningu og almennri orðræðu um íþróttir er þó litið á skák sem íþrótt enda er keppt í henni á svipaðan hátt. Þannig er efnt til kappmóta og titlum úthlutað eftir árangri. Prentmiðlarnir hafa áratugum saman fjallað um afrek skákmanna á íþróttasíðum sínum. Íslenskir stórmeistarar voru og eru meðhöndlaðir sem þjóðhetjur, líkt og aðrir íþróttafreksmenn sem náð hafa alþjóðlegum árangri. Því var ákveðið að hafa fyrsta íslenska stórmeistarann í skák, Friðrik Ólafsson, með í úrtakinu þar sem það myndi varpa ljósi á íþróttarorðræðuna – og greining gagnanna staðfestir réttmæti þeirrar ákvörðunar.³

Með slíku markvissu vali út frá ólíkum forsendum er girt eins og hægt er fyrir einhæfni gagnanna. Nítjánmenningarnir eru þannig valdir sem hentugir fulltrúar til að greina orðræðu prentmiðla um afreksíþróttafólk en ekki sem nítján bestu eða þekktastu íþróttamenn og – konur sem Ísland hefur átt. Þess vegna var ákveðið að velja ekki fleira íþróttafólk en þau nítján sem urðu fyrir valinu í þennan úrtakshóp, aðallega vegna þess að líklegt þótti að umfjöllunin um þau væri ekki verulega frábrugðin orðræðu um aðra sem þegar væru inni.⁴

Val gagna

Prentmiðlarnir eru valdir í þessa rannsókn sem fulltrúar allra fréttafjölmiðla á Íslandi hvað varðar íþróttir. Þar kemur þrennt til: Í fyrsta lagi er ekki að sjá að orðræðan sé mjög mismunandi eftir því hvort um prentmiðla eða útvarps- og sjónvarpsmiðla er að ræða þótt meira beri auðvitað á einkennum talmáls í þeim síðarnefndu. Hið sama gildir um fréttamiðla á vefsíðum, til dæmis *Fótbolti.net* (2011) og *Sport.is* (2011). Í öðru lagi hefði ekki verið hægt að nýta sjónvarpsmiðlana um elsta íþróttafólkið og vefmiðla hefði aðeins verið unnt að skoða um þá allra yngstu. Samræmisins vegna varð því niðurstaðan sú að notast eingöngu við texta úr prentmiðlum.

Í upphafi var miðað við að valdir skyldu um 600-800 prentmiðlertextar. Ákveðið var að sneiða hjá mjög stuttum textum, til dæmis þeim sem væru nánast eingöngu upptalning eða þeim þar sem aðeins voru nefnd nöfn og ef til vill árangur (til dæmis markafjöldi, tími, stig eða stökklengdir), en taka fremur þá texta sem fjölluðu meira um viðkomandi íþróttamann eða -konu.

Reyndin varð sú að mun fleiri textar voru teknir með í gagnasafnið en upphaflega var áætlað eða samtals 1178 textar. Þeim var síðan kerfisbundið fækkað til að jafna umfjöllunina milli einstaklinga eins og kostur væri og endaði úrtakið í 984 textum eða að jafnaði um 51 texti á hvern íþróttamann eða -konu, minnst þrettán, mest 78. Langflestir textarnir eru fréttatextar íþróttafréttafólks en þó eru nokkur lesendabréf tekin með, ritstjórnarefni og auglýsingar, auk allmargra viðtala við íþróttafólkið og aðstandendur þeirra.

Til að finna greinar um afreksfólkið var leitað í tímaritagagnagrunni Þjóðarþóðhlöðunnar,

Tímarit.is (2011). Leitað var að viðkomandi einstaklingi í öllum grunninum. Ritin sem efni var að lokum valið úr eru í 3. töflu, ásamt yfirliti yfir skiptingu efnisins í þessum prentmiðlum eftir tegundum texta. Hér er fyrst og fremst um að ræða dagblöð og nokkur vikublöð.

Tafla 3. *Skipting prentmiðlaefnis á einstaka prentmiðla eftir tegund umfjöllunar. Þeir fjórir prentmiðlar sem mest er tekið úr eru auðkenndir með skálettri*

Prentmiðlar	Fréttir	Aðsent/ lesenda- bréf	Rit- stjórnar- efni	Viðtöl/ skrif	Viðtöl við aðra	Auglýs- ingar	Textar alls
24 stundir	33 97%	1 3%	0	0	0	0	34
Dagur	4 50%	0	0	2 25%	2 25%	0	8
<i>DV</i>	171 77%	4 2%	3 1%	34 15%	11 5%	0	223
Eintak	0	0	0	0	1 100%	0	1
<i>Fréttablaðið</i>	38 78%	0	3 6%	5 10%	3 6%	0	49
Frjáls verslun	1 100%	0	0	0	0	0	1
Helgarpósturinn	4 40%	0	1 10%	5 50%	0	0	10
<i>Morgunblaðið</i>	431 70%	15 2%	17 3%	96 16%	50 8%	7 1%	616
NT	6 75%	0	0	2 25%	0	0	8
Tíminn	3 75%	0	0	1 25%	0	0	4
Vísir	7 88%	0	0	1 12%	0	0	8
<i>Þjóðviljinn</i>	79 79%	3 3%	4 4%	10 10%	4 4%	0	100
Alls	743 71%	22 2%	27 3%	174 17%	73 7%	6 1%	1045

Tafla 4. Íþróttafólkið sem valið var, magn texta og ártöl þeirra

Íþróttafólk	Fjöldi ára	Ártöl og fjöldi	Fjöldi alls
Albert Guðmundsson	8	1945 (3), 1946 (3), 1947 (7), 1948 (3), 1949 (1), 1950 (4), 1951 (3), 1954 (1)	25
Ásgeir Sigurvinsson	10	1973 (3), 1974 (1), 1975 (5), 1976 (2), 1977 (4), 1978 (6), 1979 (6), 1980 (8), 1981 (9), 1982 (3)	47
Bjarni Friðriksson	14	1980 (3), 1981 (4), 1982 (1), 1983 (4), 1984 (15), 1985 (3), 1986 (6), 1987 (5), 1988 (8), 1989 (3), 1990 (9), 1991 (7), 1992 (5), 1993 (1)	74
Eiður Smári Guðjohnsen	9	1994 (7), 1995 (4), 1996 (6), 1997 (2), 1998 (9), 1999 (10), 2000 (13), 2001 (7), 2002 (11)	69
Friðrik Ólafsson	17	1953 (5), 1954 (5), 1955 (4), 1956 (9), 1957 (9), 1958 (8), 1959 (8), 1960 (5), 1961 (6), 1962 (4), 1963 (2), 1964 (3), 1965 (1), 1966 (3), 1968 (1), 1969 (3), 1970 (1)	77
Guðrún Arnardóttir	6	1995 (4), 1996 (10), 1997 (7), 1998 (5), 1999 (7), 2000 (14)	47
Gunnar Huseby	5	1946 (11), 1947 (3), 1948 (1), 1949 (6), 1950 (10)	31
Haukur Gunnarsson	8	1987 (5), 1988 (30), 1989 (6), 1990 (3), 1991 (4), 1992 (9), 1993 (1), 1994 (4)	62
Jón Oddur Halldórsson	6	2002 (7), 2003 (2), 2004 (8), 2005 (6), 2006 (2), 2008 (3)	28
Jón Arnar Magnússon	5	1995 (13), 1996 (12), 1997 (10), 1998 (13), 1999 (11)	59
Jón Páll Sigmarsson	6	1981 (11), 1982 (8), 1983 (4), 1984 (4), 1985 (27), 1986 (13)	67
Kristín Rós Hákonardóttir	12	1995 (2), 1996 (5), 1997 (3), 1998 (2), 1999 (1), 2000 (7), 2001 (7), 2002 (4), 2003 (4), 2004 (12), 2005 (5), 2006 (1)	53
Magnús Scheving	5	1987 (1), 1992 (4), 1993 (10), 1994 (16), 1995 (16)	47
Ólafur Stefánsson	3	2000 (11), 2001 (31), 2002 (36)	78
Pétur Guðmundsson	8	1981 (8), 1982 (9), 1983 (4), 1984 (2), 1985 (1), 1986 (12), 1987 (5), 1988 (6)	47

Tafla 4. Íþróttafólkið sem valið var, magn texta og ártöl þeirra, frh.

Íþróttafólk	Fjöldi ára	Ártöl og fjöldi	Fjöldi alls
Sigurrós Karlsdóttir	4	1979 (2), 1980 (6), 1981 (4), 1984 (1)	13
Vala Flosadóttir	10	1995 (2), 1996 (9), 1998 (10), 1999 (7), 2000 (23), 2001 (5), 2002 (3), 2003 (3), 2004 (2), 2005 (1)	65
Vilhjálmur Einarsson	5	1956 (11), 1957 (7), 1958 (3), 1959 (1), 1960 (6)	28
Þórey Edda Elísadóttir	6	2000 (5), 2001 (16), 2002 (7), 2003 (11), 2004 (21), 2005 (6)	66

Athygli vekur við nánari skoðun á töflu 3 að sumir prentmiðlanna leggja greinilega meiri áherslu á sumar tegundir efnis en aðrar. *DV* og *Morgunblaðið* leggja þannig meiri áherslu á viðtöl en fréttir, til dæmis samanborið við *Þjóðviljann* og *Fréttablaðið*. Misjafnt var hve langt árabíll var skoðað hjá hverjum og einum. Fór það einkum eftir magni efnis sem tiltækt var og einnig var reynt að miða við tímabil þegar viðkomandi íþróttamenn og -konur stóðu á hátindi ferils síns. Í töflu 4 má sjá hvaða árabíll var valið fyrir hvern og einn.

Greining

Næstu skref fólust í greiningu gagnanna. Þrástef um hvern íþróttamann eða -konu voru skráð á minnisblað. Brugðið var upp á tölvuskjá hverjum texta fyrir sig og kannað hvaða þrástef kæmu þar fram og þau skráð jafnóðum.

Við úrvinnsluna voru listuð upp sem þrástef þau stef sem komu fyrir oftar en einu sinni í því textaúrtaki sem notað var um hvern og einn. Til hliðsjónar var hafður minnislisti sem byggðist annars vegar á þeim þrástefjum sem búið var við og hins vegar niðurstöðum forkönnunar. Niðurstöðurnar voru skráðar í Excel og lesið úr þeim. Við úrvinnsluna voru fyrst dregnar fram niðurstöður um hvern einstakan afreksmann eða -konu, síðan það sem sameiginlegt var þeim öllum og loks það sem sameiginlegt var hópum íþróttafólks. Að síðustu var aðgætt hvort einhver munur sæist í tíma. Þau stef sem fundust eru í töflu 5.

Þrástef um marga einstaklinga

Hér á eftir fara töflur með yfirlitum yfir þrástefin sem fram komu í orðræðunni. Við byrjum á þeim algengustu og gefum dæmi úr gögnunum eftir því sem ástæða þykir til. Til að spara rými notum við í texta og töflum hér á eftir aðeins skírnarnöfn íþróttafólksins en sleppum ættarnöfnum og fñoðurnöfnum. Þegar vitnað er til einstakra prentmiðla er hér til glöggvunar vísað til ákveðinna dagsetninga og síðna.

Tafla 5. *Helstu þrástef sem fundust við orðræðugreininguna og hjá hve mörgum*

1. Þrástef	6 Reglusemi/óregla	3 Áhorfendur/	2. Samfélag
19 Þjóðerni	Þáttur landsmanna	keppnisvellir	Þögn/atridi
Hetjan/	Heppni/óheppni	Góð framkoma	sniðgengin
afreksmaðurinn	5 Dómarar (aðallega	Kynjuð orðræða	Jákvæðni/
13 Meiðsli/ þreyta/	slæmir)	Kímnigáfa/	neikvæðni
þynglsi	Þáttur andstæðinga	orðheppni	
11 Fjármál	Keppnisskap	2 Íþróttamaður ársins	3. Flokkun
Fyrirmyndin	Vinnusemi	Tilfinningar	
Miklar og stífar	Hugrekki og	Viðurnefni	Kynjun
æfingar	áhættufíkn	Kæruleysi	Fötlun
Útlit (fegurð/	Hógværð og rólyndi	Jarðbundinn	
Glæsileiki	4 Persónugallar	Útsjónarsemi	4. Sjónræða
Sterkur	Reynsla	Góður liðsmaður	
persónuleiki og	Mataræði	Foringi	Síðustaðsetning
mannigildi	Heilsufar	Skipulagsklúður	(forsíða,
10 Ungur aldur	Núningur við	1 Lyfjamál	aðrar síður)
Líkamlegt atgervi	stjórnendur	Kynþættir	Staðsetning á síðu/
9 Menntun og gáfur	Félagavandræði	Ljóðlist	í opnu
8 Slæm aðstaða	Æðri máttarvöld/	Gestrisni	Myndir (svart-
7 Erfitt hlutskipti	hjátrú	Þakklæti	hvítar/
Þjálfari (góður/	Uppruni		Litmyndir, stærð)
slæmur)	Ætterni		Fyrirsagnir (stærð,
Samkeppni og	Fötlun		þykkt,
samanburður			bakgrunnur, litur)
Eiga inni/geta bætt			Myndrænt táknmál
sig			
Taugaspenna og			
pressa			
Metnaður			

Skýringar: Þrástef urðu allnokkur til í og eftir forkönnun þá sem gerð var á íslenskum verðlaunahöfum á Ólympíuleikum en mörg bættust við í sjálfri greiningunni. Einnig sýnir taflan aðra áherslupætti sem leitað var að og fundust.

 Tafla 6. *Þrástef um 13 einstaklinga*

Þrástef um 13 einstaklinga	Íþróttafólk
Meiðsli, þreyta og þynglsi	Ásgeir, Bjarni, Eiður Smári, Friðrik, Guðrún, Jón Arnar, Jón Páll, Magnús, Ólafur, Pétur, Vala, Vilhjálmur og Þórey Edda.

Í töflu 6 er fjallað um meiðsli, þreytu og þyngsli sem eitt þrástef sem kemur fyrir í orðræðu um þrettán íþróttamenn og -konur. Athyglisvert er að þetta stef kemur ekki fyrir um fatlaða íþróttafólkið (Sigurrós, Hauk, Kristínu Rós og Jón Odd) né um gömlu kempurnar Gunnar og Albert sem örugglega hafa þó meiðst við íþróttaiðkun sína eins og aðrir. Þetta þrástef er sérlega sterkt varðandi Jón Arnar og koma meiðsli hans oft til sérstakrar umræðu (*DV*, 27.12. 1999: 18).

Í töflu 7 koma fyrir fimm stef, hvert og eitt þeirra um ellefu íþróttamenn og -konur. Sé litið nánar á þessi stef kemur m.a. í ljós að innan fjármálastefsins er fjárskortur oft til umræðu. Um Friðrik er til dæmis sagt frá því að flautað var til heljarinnar knattspyrnuleiks til að afla honum tekna (*Þjóðviljinn*, 7.9. 1955: 12). Fjárskortur Jóns Arnars er einnig oft ræddur (*DV*, 27.12. 1999: 18). Um Magnús var oft rætt hve litla fjárstyrki hann fengi til að stunda íþrótt sína þótt aðrar fréttaklausur og lesendabréf segðu hið gagnstæða, hann fengi nóga styrki og meiri en margir aðrir.

Orðræða um íþróttafólk sem góðar fyrirmyndir kemur fyrir ýmist sem orðræða um fyrirmyndir barna og unglina, fyrirmyndir annars íþróttafólks, fyrirmyndir fatlaðs fólks eða fyrirmyndir kvenna. Ekki er sérstaklega minnst á íþróttamenn sem fyrirmyndir karla og verður það að teljast athyglisvert. Allar ófötlugu konurnar eru nefndar sem fyrirmyndir, einnig þrír af fatlaða íþróttafólkinu og fimm ófatlaðir íþróttamenn. Sérstaklega er þessi orðræða sterk um Vilhjálmm, fyrsta Ólympíuverðlaunahafa Íslendinga (*Morgunblaðið*, 2.12. 1956: 13). Auk þess má í rauninni líta á ýmis önnur þrástef sem undirstef við þetta stef um fyrirmyndir.

Þrástefið miklar og stífar æfingar myndar stóran hóp en vísar aðallega til íþróttafólks á síðari hluta rannsóknartímans. Hugsanlega sýnir þetta breytingu á orðræðunni. Miklar æfingar tilheyra veruleika allra iðkenda sem vilja ná langt. Það þótti ef til vill ekki ástæða til að nefna þetta áður fyrr þar sem talið var að þetta væri sjálfsagt mál sem allir vissu. En nú er þetta orðinn nokkuð áberandi hluti orðræðunnar.

Tafla 7. Þrástef um 11 einstaklinga

Þrástef um 11 einstaklinga	Íþróttafólk
Fjármál	Ásgeir, Eiður Smári, Friðrik, Guðrún, Jón Arnar, Jón Páll, Kristín Rós, Magnús, Ólafur, Pétur og Vala.
Fyrirmynd	Bjarni, Friðrik, Guðrún, Haukur, Jón Oddur, Kristín Rós, Magnús, Ólafur, Vala, Vilhjálmmur og Þórey Edda.
Miklar og stífar æfingar	Ásgeir, Bjarni, Guðrún, Haukur, Jón Arnar, Jón Oddur, Jón Páll, Kristín Rós, Magnús, Ólafur og Vala.
Útlit	Albert, Ásgeir, Gunnar, Jón Arnar, Jón Oddur, Jón Páll, Kristín Rós, Magnús, Ólafur, Pétur og Þórey Edda.
Sterkur persónuleiki og manngildi	Bjarni, Eiður Smári, Friðrik, Guðrún, Jón Arnar, Jón Páll, Kristín Rós, Magnús, Ólafur, Vala og Þórey Edda.

Fegurð og glæsileiki einkenna þá sem þrástefið útlit er notað um en auk þeirra má nefna Völu sem sögð er „með fallett bros“ á nokkrum stöðum (sjá t.d. *Morgunblaðið*, 26.9. 2000: 10). Tvær aðrar konur, Kristín Rós og Þórey Edda, og þar með samtals þrjár af fimm íþróttakonum í úrtakinu, fá umfjöllun um útlit sitt í texta og auk þess var oft lögð áhersla á fallett útlit þegar birtar voru myndir af Guðrúnu Arnardóttur. Sem sagt allar nema ein. Þetta passar vel við staðalímyndina og þær útlitskröfur sem mæta konum í orðræðu samfélagsins í heild (Kjartan Ólafsson, 2006; Þorgerður Hrönn Þorvaldsdóttir, 2001). En útlit og glæsileiki er ekki einungis hluti orðræðunnar um konur. Rætt er um útlit níu karla af þrettán og sú umfjöllun er í raun alveg í samræmi við staðalímyndina um íþróttakarla; þeir eiga að vera glæsilegir, vöðvastæltir, hávaxnir og fallegir (þ.e. myndarlegir) (Ásta Jóhannsdóttir og Kristín Anna Hjálmarisdóttir, 2011). Þeir karlar sem ekki er minnst sérstaklega á hvernig líta út eru Eiður Smári, Friðrik, Haukur og Vilhjálmur. Í myndbirtingum er karlmannlegt útlit þeirra allra hins vegar dregið fram, nema kannski helst Friðriks. Þó er minnst á líkamlega hreysti hans í einum textanum um hann.

Þrástefið sterkur persónuleiki og manngildi kemur fyrst og fremst fyrir um íþróttafólkið á síðari hluta rannsóknartímans en ekki frá fyrri hlutanum, þ.e. ekki um Albert, Gunnar, Vilhjálm, Ásgeir, Pétur, Sigurrós og Hauk.

Í næstu töflu er yfirlit yfir þrástef sem koma fyrir hjá tíu íþróttamönnum (sjá töflu 8). Úr orðræðunni um líkamlegt atgervi (sem tengist vissulega orðræðunni um útlit, sbr. 7. töflu) má nefna að Gunnar er ýmist kallaður „berggrisi“ eða „víkingur“ í textunum, einkum þegar haft var eftir útlendingum (*Morgunblaðið*, 3.10. 1946: 11). Rætt var um Jón Pál sem heljarmenni og hann gjarnan borinn saman við Gretti og aðrar fornhetjur og víkinga (*Vísir*, 13.2. 1981: 7, *Helgarpósturinn*, 7.5. 1982: 15).

Þrástef um fáa einstaklinga

Þrástef sem koma fyrir um níu afreksmenn eða -konur eða færri, þ.e. um minnihluta þeirra, eru einnig allmörg. Þeim er hér skipt í þrennt eftir fjölda og byrjað á þrástefjum um sjö til níu íþróttamenn og -konur (sjá töflu 9).

Varðandi menntun og gáfur er athyglisvert að oftar en einu sinn er Vilhjálmur nefndur í sömu andrá og Nóbelskaldið Halldór Laxness sem hafði fengið verðlaun sín árið áður. Óljóst er hvort sú orðræða er til að sýna að líkami og sál séu jafngild og fylli hvort annað upp eða hvort hér sé verið að ýja að því að íþróttir séu líkamlegar og tengist ekki gáfum eða andlegum kostum (*Morgunblaðið*, 11.12. 1956: 14). Albert er einnig umtalaður sem sérlega gáfaður leikmaður og félagi (*Morgunblaðið*, 24.10. 1945: 5, *Morgunblaðið*, 16.9. 1947: 6). Ólafur Stefánsson er umtalaður fyrir fjarnám sitt í háskóla enda þykir hann mikill spekingur og hugsuður (*Fréttablaðið*, 30.5. 2001: 8; *Morgunblaðið*, 29.5. 2001: 10B; *Fréttablaðið*, 4.2. 2002: 10).

Tafla 8. Þrástef um 10 einstaklinga

Þrástef um 10 einstaklinga	Íþróttafólk
Ungur aldur	Ásgeir, Eiður Smári, Friðrik, Guðrún, Haukur, Jón Oddur, Jón Páll, Vala, Vilhjálmur og Þórey Edda.
Líkamlegt atgervi	Bjarni, Guðrún, Gunnar, Jón Arnar, Jón Páll, Kristín Rós, Magnús, Ólafur, Vala og Þórey Edda.

Tafla 9. Þrástef um 7–9 einstaklinga

Þrástef um 7–9 einstaklinga	Íþróttafólk
Menntun og gáfur (9)	Albert, Ásgeir, Guðrún, Jón Páll, Kristín Rós, Ólafur, Pétur, Vala og Vilhjálmur.
Slæm aðstaða (8)	Friðrik, Guðrún, Haukur, Jón Arnar, Magnús, Sigurrós, Vilhjálmur og Þórey Edda.
Erfitt hlutskipti (7)	Albert, Friðrik, Guðrún, Jón Arnar, Jón Páll, Pétur og Sigurrós.
Þjálfari, góður eða slæmur (7)	Ásgeir, Guðrún, Haukur, Jón Arnar, Ólafur, Pétur og Þórey Edda.
Samkeppni og samanburður (7)	Ásgeir, Bjarni, Eiður Smári, Guðrún, Jón Páll, Pétur og Þórey Edda.
Eiga inni, geta bætt sig (7)	Eiður Smári, Friðrik, Guðrún, Haukur, Jón Arnar, Vala og Þórey Edda.
Taugaspenna og pressa (7)	Ásgeir, Bjarni, Friðrik, Gunnar, Jón Arnar, Pétur og Vala.
Metnaður (7)	Bjarni, Guðrún, Jón Páll, Kristín Rós, Ólafur, Vala og Þórey Edda.

Í orðræðunni um samkeppni og samanburð við aðra er ýmist verið að líkja þeim við aðra íslenska íþróttamenn eða erlenda snillinga. Ásgeiri var þannig líkt við bæði Albert og hollenska knattspyrnumanninn Johan Cruyff, sem talinn var einn snjallasti knattspyrnumaður heims á 8. áratug síðustu aldar, og síðar var hann borinn saman við Arnór Guðjohnsen (*Morgunblaðið*, 25.7. 1973: 30; *Morgunblaðið*, 8.12. 1973: 42; *Morgunblaðið*, 6.2. 1979: 23).

Í töflu 10 eru nítján stef um fjóra til sex af íþróttamönnum nítján. Hjá flestum þeim íþróttamönnum þar sem orðræðan um reglusemi kemur fyrir er þeim hrósað fyrir reglusemi á áfengi og tóbak en sérstaklega var þó brýnt fyrir Gunnari að vera reglusamur á áfengi (*Morgunblaðið*, 10.8. 1946: 7). Þetta tengist hugsanlega bæði þrástefinu fyrirmynd og þrástefinu afreksmennska; reglusemin sé bæði nauðsynleg til að ná árangri og til að vera öðrum góð fyrirmynd.

Heppni og óheppni eru ofarlega á baugi hjá ýmsum. Á einum stað er það orðað svo um Friðrik að hann hafi „átt óheppni að fagna“ (svo! *Morgunblaðið*, 20.2. 1962: 24). Þá var oft talað um óheppni Bjarna Friðrikssonar, svo sem að vera hársbreidd frá sigri eða gulli, fá á sig víti alveg að óvörum, lenda á móti of lágvöxnum andstæðingi og þurfa að létta sig til að komast í sinn rétta flokk (*DV*, 10.8. 1984: 21; *DV*, 1.2. 1988: 19).

Úr orðræðunni um þátt andstæðinganna, ýmist vegna óheiðarleika eða harðrar keppni, er gott dæmi um Eið Smára sem varð fyrir meiðslum sem talin voru tilkomin vegna óheiðarleika andstæðings eða andstæðinga í landsleik og jafnframt vandann sem þau ollu vegna þess að hann var ótryggður hjá KSÍ (*Morgunblaðið*, 8.5. 1996: D1). Orðræðan félagavandræði var sérlega áberandi um Pétur, fyrst og fremst bannið við að Pétur mætti leika með íslenska landsliðinu eða jafnvel íslensku áhugamannaliði eftir að hafa verið í atvinnumennsku (*Morgunblaðið*, 11.11. 1982: 47).

Tafla 10. Þrástef um 4–6 einstaklinga

Þrástef um 4–6 einstaklinga	Íþróttafólk
Reglusemi / óregla (6)	Ásgeir, Gunnar, Jón Páll, Magnús, Vilhjálmur og Þórey Edda.
Þáttur landsmanna (stuðningur) (6)	Albert, Jón Páll, Magnús, Pétur, Vala og Þórey Edda.
Heppni / óheppni (6)	Ásgeir, Bjarni, Guðrún, Jón Arnar, Vilhjálmur og Þórey Edda.
Dómarar (aðallega slæmir) (5)	Albert, Bjarni, Jón Páll, Magnús og Ólafur.
Þáttur andstæðinga (5)	Eiður Smári, Friðrik, Jón Arnar, Vala og Vilhjálmur.
Keppnissskap (5)	Ásgeir, Bjarni, Kristín Rós, Vala og Vilhjálmur.
Vinnusemi (5)	Haukur, Kristín Rós, Magnús, Vala og Vilhjálmur.
Hugrekki og áhættufíkn (5)	Bjarni, Kristín Rós, Magnús, Vala og Þórey Edda.
Hógværð og rólyndi (5)	Bjarni, Eiður Smári, Haukur, Jón Arnar og Þórey Edda.
Persónugallar (4)	Guðrún, Kristín Rós, Magnús og Ólafur.
Reynsla (4)	Jón Oddur, Magnús, Pétur og Þórey Edda.
Mataræði (4)	Ásgeir, Jón Páll, Magnús og Vala.
Heilsufar (4)	Friðrik, Guðrún, Jón Arnar og Pétur.
Núningur við stjórnendur (4)	Albert, Eiður Smári, Guðrún og Pétur.
Félagavandræði (4)	Ásgeir, Eiður Smári, Magnús og Pétur.
Æðri máttarvöld / hjátrú (4)	Friðrik, Jón Páll, Pétur og Vilhjálmur.
Uppruni (4)	Ásgeir, Jón Oddur, Vilhjálmur og Þórey Edda.
Ætterni (4)	Eiður Smári, Friðrik, Jón Arnar og Jón Páll.
Fötlun (4)	Haukur, Jón Oddur, Kristín Rós og Sigurrós.

Einnig ber að nefna deilur um félagsaðild Magnúsar og rétt til að keppa fyrir Íslands hönd á alþjóðamótum þolfimimanna (*DV*, 22.12. 1994: 31; *DV*, 27.12. 1994: 16). Enn æðri máttarvöld eða hjátrú koma svo fyrir í orðræðunni um Vilhjál, Pétur og Friðrik, sem virðast hafa haft tröllatrú á ákveðnum tölum, og um Jón Pál þar sem stjörnumerkin eru dregin inn.

Tafla 11. *Þrástefjum 1–3 einstaklinga*

Þrástef um 1–3 einstaklinga	Íþróttafólk
Áhorfendur / keppnisvellir (3)	Albert, Ásgeir og Friðrik.
Góð framkoma (3)	Jón Páll, Kristín Rós og Magnús.
Kynjuð orðræða (kona) (3)	Guðrún, Kristín Rós og Vala.
Kímnigáfa, orðheppni (3)	Jón Páll og Magnús.
Íþróttamaður ársins (2)	Haukur og Kristín Rós.
Tilfinningar (2)	Jón Páll og Ólafur.
Viðurnefni (2)	Albert og Guðrún.
Kæruleysi (2)	Bjarni og Ólafur.
Jarðbundinn (2)	Eiður Smári og Ólafur.
Útsjónarsemi (2)	Ásgeir og Ólafur.
Góður liðsmaður (2)	Magnús og Ólafur.
Foringi (2)	Vilhjálmur og Ólafur.
Skipulagsklúður (2)	Magnús og Þórey Edda.
Lyfjamál (1)	Jón Páll.
Kynþættir (1)	Pétur.
Ljóðlist (1)	Vala.
Gestrisni (1)	Albert.
Þakklæti (1)	Vala.

Uppruni, þ.e. hvaðan af landinu íþróttamennirnir eru upprunnir, kemur fyrir um Eyjapeyjann Ásgeir, Sandarann Jón Odd, sveitapiltinn Vilhjálm og Hafnfirðinginn Þóreyju Eddu. Úr orðræðunni um ætterni er Eiður Smári oft spýrtur saman við föður sinn, Arnór Guðjohnsen (*DV*, 24.10. 1994: 24; *Helgarpósturinn*, 26.6. 1995: 14), og Friðrik er talinn af skákætt (*Þjóðviljinn*, 12.1. 1956: 3).

Loks er það fötlunarorðræða en hún einkennir umfjöllunina um allt fatlaða íþróttafólkið. Athyglisvert er að afar mörg þrástef sem eiga fyllilega við um ófatlaða íþróttamenn eiga alls ekki við um fatlaða íþróttamenn og mundu jafnvel teljast mjög óviðeigandi í orðræðunni. Þetta eru nánast eins og tveir heimar. Hér mætti nefna þrástef eins og atvinnumennsku og lyfjanotkun og einhverra hluta vegna finnst fjölmiðlafólki ekki við hæfi að fjalla um meiðsli, þreytu og þyngsli fatlaðs íþróttafólks.

Þá er komið að þeim þrástefjum sem einkenndu aðeins mjög fátt íþróttafólk; einn, tvo eða þrjá (sjá töflu 11). Þau eru ansi mörg en sum þeirra vöktu sérstaka athygli.

Um tvo íþróttamenn er þrástefið viðurnefni sem notað er í orðræðunni um Albert og Guðrúnu. Albert er kallaður „Perlan“ eða „Hvíta perlan“ og Guðrún nefnd „Rauða ljónynjan“ (*Morgunblaðið*, 16.9. 1947: 6; *Morgunblaðið*, 31.7. 1996: D 12). Athygli vekur hve fátíð slík viðurnefni eða gælunöfn eru í prentmiðlaorðræðunni því að gælunöfn af þessu tagi

eru mikið notuð meðal íþróttafólksins sjálfs (sbr. t.d. Karfan.is (2011); Dv.is (2011); Fótolti.net (2011)).

Undir þrástefinu lyfjamál er það að nefna að Jón Páll þurfti að verjast ásökunum um steranotkun og var dæmdur í keppnisbann vegna þess að hann neitaði að skila þvagprufum til lyfjæftirlitsmanna ÍSÍ. Af þeim deilum öllum leiddi stofnun sérsambands kraftflyftingamanna utan ÍSÍ (*DV*, 21.3. 1985: 20; *DV*, 6.8. 1985: 11). Annað þrástef er kynþættir. Í viðtali við Pétur Guðmundsson talar hann um „hvíta manninn“ gagnvart svörtum leikmönnum og lýsir það greinilegum kynþáttafordómum, hvort sem þeir eru ættaðir frá honum eða blaðamanni (*Morgunblaðið*, 7.11. 1982: 57).

Ýmislegt kann að vekja athygli í niðurstöðunum hér að ofan, svo sem af hverju viss orðræða tengist ákveðnum persónum en öðrum ekki. Varasamt er þó að fullyrða út frá þessum dæmum að það gildi um alla aðra íþróttamenn og -konur á öllum tímabilum. Þess vegna er hér lögð áhersla á að skoða tilhneigingar fremur en tiltekna fjöldataölur.

Sjónræða

Undir hugtakið sjónræðu, sem ef til vill væri nákvæmara að kalla *sjónræn þrástef*, falla hér allmörg atriði sem varða útlit og uppsetningu efnis í prentmiðlunum. Hér er þó notað um þetta eitt orð, sjónræða, þar sem það er fyrst og fremst í krafti þeirra allra í sameiningu sem áhrif fást í orðræðunni um afreksíþróttafólkið.

Hér ber fyrst að nefna síðustaðsetningu efnisins í prentmiðlinum (Holmquist, Holsanova, Barthelson og Lundquist, 2003; Holmquist og Wartenberg, 2005). Íþrótaefni hefur löngum verið á sérstökum síðum blaðanna, íþróttasíðum og síðar íþróttakálfum. Þegar íslenskt íþróttafólk vinnur stærstu afrekin, einkum á alþjóðavísu, er fjallað um það á forsíðum íþróttakálfa-anna eða jafnvel á forsíðum aðalblaðanna eða á öðrum áberandi eða virðulegum síðum, til dæmis leiðarasíðum.

Fleira sem varðar staðsetningu efnisins skiptir máli. Fyrir augu lesenda skiptir þannig verulegu máli hvort efnið er ofarlega á síðu og hvort það er á vinstri eða hægri síðu. Þar virkar best staðsetningin ofarlega á hægri síðu (Holmquist o.fl., 2003; Holmquist og Wartenberg, 2005). Og viti menn, þar er oftast en ekki efni um níttjánmenningana. Einnig tala grafiskir hönnuðir um að vinstri síða eða síðuhluti sé „neikvæður“ en sá hægri „jákvæður“. Þessi uppsetning er til dæmis mikið notuð í auglýsingum – vandamáli eða skorti lýst vinstra megin og svo lausninni á því hægra megin (Holmquist o.fl., 2003).

Um miðja 20. öld var myndefni prentmiðlanna frekar fátítt og alltaf í svart-hvítu (Holmquist o.fl., 2003; Holmquist og Wartenberg, 2005). Oftast var þó reynt að birta myndir af íslensku afreksfólki sem náð hafði árangri í íþróttum á alþjóðlegum vettvangi þótt oft væru sömu myndirnar notaðar æði oft. Í fyrstu voru þær frekar litlar, eins til tveggja dálka, en með tíð og tíma hafa myndbirtingarnar þróast í stórar myndir og oftast í lit. Raunar virðist sem þeim sem stjórna prentmiðlunum þyki íþróttir sérlega myndrænt efni og því eru íþróttakálfar og íþróttasíður yfirleitt enn meira myndskreyttar en aðrar síður. Að hluta til kann þetta að skýrast af því að verið er að höfða til yngra fólks en ella.

Stærð fyrirsagna skiptir miklu máli í framsetningu prentmiðlaefnis. Þá er bæði átt við breidd fyrirsagnanna, eins dálks og upp í tíu dálka fyrirsagnir, leturstærð og leturþykkt, jafnvel leturgerð, og lit og letur með eða án bakgrunns (Holmquist o.fl., 2003; Holmquist og Wartenberg, 2005). Enn sem fyrr getir fátt efni prentmiðlanna att kappi við efnið um

alþjóðlega afreksíþróttafólkið hvað þetta varðar, nema þá helst fréttir af frægu fólki, eldgosum, stjórnarkreppum og stærstu jarðskjálftum.

Þess ber loks að geta að myndrænt táknmál á oftlega mikilvægan þátt í að sýna eða styrkja ýmis þrástef og lögmætisreglur orðræðunnar. Myndir af íslenska þjóðfánanum í tengslum við íþróttafrekin eru þannig hluti þjóðernisstefsins, einnig myndir af afreksfólkinu með forseta Íslands eða forsætisráðherra. Afreksdýrkunin kemur fram í tilþrifamiklum myndum úr sigurstökkinu eða af úrslitamarkinu.

Umræða

Hér að framan hafa helstu niðurstöður greiningarinnar verið tíundaðar. Með þessari greiningu var ætlunin í fyrsta lagi að komast að því hvað væri sameiginlegt umfjöllun um íþróttir, í öðru lagi hvort orðræða prentmiðlanna væri breytileg eftir hópum íþróttafólks, svo sem eftir íþróttagreinum, og í þriðja lagi hvernig orðræðan hefði þróast á því tímabili sem rannsóknin tekur til. Þetta verður nú skoðað hér í þessari sömu röð.

Lögmætisreglur, mótsagnir og andstæður

Gera má ráð fyrir því að sú orðræða sem sameiginleg er öllu afreksfólkinu sem greiningin nær til sé orðræða sem finna megir um flest íslenskt afreksíþróttafólk sem getur sér gott orð utan landsteinanna. Í ljós kom að tvö stef voru ekki aðeins þrástef í skilningi sögulegrar orðræðugreiningar, heldur miklu fremur *lögmætisreglur*. Þau skáru sig algjörlega úr og svífa ávallt yfir vötnum í orðræðu prentmiðlanna um allt íþróttafólkið og fella má önnur þrástef undir þau að meira eða minna leyti. Hér er um að ræða þrástefin þjóðerni og afreksmennsku.

Þrástefið *þjóðerni* og það stolt og hvatning til dáða sem því fylgir fyrir okkar litlu þjóð að eiga slíka fulltrúa á alþjóðavettvangi íþróttanna er mjög áberandi. Það tengist vafalítið rómantísku viðhorfi landsmanna til sjálfstæðis þjóðarinnar og tengslum þess við hetjuskap fortíðarinnar og virðist hafa ríkt nánast alla síðustu öld og fram á þá tuttugustu og fyrstu (Guðmundur Sæmundsson og Kristján Kristjánsson, 2011).

Þessi þjóðernisorðræða kemur stundum fram í orðræðunni sem frekar illt umtal eða fjandskapur um andstæðingana. Dæmi um slíkan andstæðing er sænski handboltamaðurinn Staffan „Faxi“ Olsson sem lengi var talinn einn besti handboltamaður heims og valinn besti maður úrslitaleiksins um heimsmeistaratitilinn árið 1990 sem Svíar unnu. Í *Morgunblaðinu* er hann kallaður „Gullfaxi“ og farið mörgum fögrum orðum um frammistöðu hans (*Morgunblaðið*, 13.3. 1990: B 5). Í viðtali við *DV* fjórum árum síðar er hann hins vegar spurður eftir leik: „Nú virðist þú vera óvinur númer eitt í sænska liðinu í augum íslenskra áhorfenda. Hvernig er það?“ (*DV*, 7.11. 1994: 28). Annar er franskur knattspyrnumaðurinn Zinedine Zidane sem „rigndi upp í nefið á“ ásamt öðrum Frökkum í jafnteflisleik við Ísland árið 1998 (*DV*, 7.9. 1998: 22) en árið 2000 er hann til dæmis kallaður „aðalstjarna heimsmeistaranna“ (*Morgunblaðið*, 28.6. 2000: B 4). Þó væri ekki sanngjarnt að saka íþróttafréttafólk um að veitast almennt að snjóllum andstæðingum íslensks afreksfólks í íþróttum. Dæmi um hið gagnstæða eru til dæmis „Íslandsvinir“ eins og danski skákmaðurinn Bent Larsen, brasilíski þristökkvarinn Ferreira da Silva, enski kraftamaðurinn Geoff Capes og eistneski tugþrautarmaðurinn Erkki Nool sem allir öttu kappi við íslenska afreksmenn og ætíð var skrifað um á Íslandi af mikilli virðingu, vinsemd og aðdáun.

Hitt stefið sem einkenndi orðræðuna um alla nítjánmenningana var *afreksmennskan* sem

íþróttafréttafólkið tíundar vandlega. Þeir eru hetjur nútímans. Ekki virðist nokkur vafi á að þessi áhersla á hetjuskap og afrek tengist að einhverju leyti hetjudýrkun íslenskrar fornmenningar (Guðmundur Sæmundsson og Kristján Kristjánsson, 2011; Björn Bjarnason, 1950; Glebe-Möller, 1987; sjá einnig Einar Ólafur Sveinsson, 1943; Ólafur Briem, 1972; Sigurður Nordal, 1942) sem aftur tengist enn eldri hetjugildum á meðal Grikkja og Rómverja (MacIntyre, 2008; McNamee, 2008; Sessions, 2004). Raunar var þessi áhersla ekki alltaf svo mikil sem nú. Á fyrstu áratugum ungmennafélags- og íþróttahreyfingarinnar á Íslandi var til dæmis talsvert reynt að sporna gegn þessari tilhneigingu og leggja áherslu á önnur gildi, svo sem þátttöku, fegurð íþróttanna og fleira (Jón M. Ívarsson, 2007; Kf. Valur, 2009) og enn þann dag í dag er tekist á um áherslu keppnisíþróttanna annars vegar og almenningsíþróttanna hins vegar. Ef til vill má segja að skyld þessari hetjudýrkun sé sú hetjudýrkun sem kom upp í tengslum við gríðarlegan vöxt og síðan fall íslenska bankakerfisins á árunum fyrir 2008 (Guðmundur Sæmundsson, 2009b; Ímynd Íslands. Styrkur, staða og stefna, 2008; Vilhjálmur Árnason, Salvör Nordal og Kristín Ástgeirsdóttir, 2010). Raunar er nærtækt að tengja afrekadýrkun nútímans við þá einstaklingshyggju og sjálflægni sem talið er að einkenni vestræn samfélög (Taylor, 1989; Giddens, 1991).

Úr sjónræðu er einnig rétt að nefna þær lögmætisreglur að fréttir af alþjóðlegu íslensku afreksíþróttafólki eru oftast myndskreyttar en fréttir um annað íþróttafólk. Útsíðustaðsetning og stórar fyrirsagnir bera vitni um þetta. Strax og litmyndir fóru að tíðkast varð afreksíþróttafólk á alþjóðavísu sérlega vinsælt myndefni litmynda. Þær eru einnig oftast á útsíðum og oftast en ekki er umfjöllun ofarlega á síðum í meira mæli en fréttir af öðru íþróttafólki, einkum útsíðum íþróttakálfa blaðanna. Þessi atriði geta því vel talist til lögmætisreglna orðræðunnar, einkum séu þau skoðuð saman. Auk þess á sjónræðan mikinn þátt í að draga fram önnur þrástef og lögmætisreglur. Þar má nefna þjóðernið (til dæmis íslenska fánann), útlit (til dæmis bros Jóns Páls Sigmarssonar og Völu Flosadóttur) og kynjaða orðræðu (til dæmis kvenlegar línur Kristínar Rósar og Þóreyjar Eddu og karlmannlegt útlit Magnúsar og Jóns Arnars).

Nokkur þrástef geta hugsanlega talist nálgast það að vera lögmætisreglur varðandi einstaka afmarkaða hópa, svo sem konur eða fatlaða íþróttamenn (sjá nánari umfjöllun í Guðmundur Sæmundsson og Ingólfur Ásgeir Jóhannesson, 2011; Guðmundur Sæmundsson og Kristín Björnsdóttir, 2011). Þá er fjallað mismikið um íþróttafólkið eftir því hvaða hópi það tilheyrir. Þannig er til dæmis áberandi hve lítið er fjallað um Bjarna Friðriksson júdómann enda lítið fjallað um júdó yfirleitt á þeim árum og jafnvel enn. Hið sama gildir raunar um Albert Guðmundsson og Ásgeir Sigurvinsson knattspyrnumenn. Eftir að þeir fóru út í atvinnumennsku var lítið um þá fjallað í blöðunum á Íslandi. Ef til vill má taka það sem merki um að á þeim árum hafi atvinnumennska verið nokkuð sniðgengin í íslenskum prentmiðlum, ólíkt því sem nú er og ólíkt því sem virðist gilda um fjölmiðla í Bandaríkjunum og Bretlandi (Gunnar Valgeirsson og Snyder, 1986). Minna er almennt fjallað um afrek kvenna í íþróttum en karla í prentmiðlunum á rannsóknartímanum og minna um fatlað íþróttafólk en ófatlað. Þetta fer saman við niðurstöður rannsókna hérlandis og erlendis eins og fram kemur í nýlegri alþjóðlegri rannsókn (Kjartan Ólafsson, 2006) en einnig víðar (Coakley, 2003; Anna Guðrún Steindórsdóttir, 2008). Rannsóknir sýna að þetta er engin veginn einsdæmi á Íslandi, mismunurinn kann jafnvel að vera minni hér en annars staðar (Gunnar Valgeirsson og Snyder, 1986).

Mjög mörg þeirra þrástefja sem fram komu við þessa greiningu bindast auðveldlega í

tvenndir eða *andstæður* eftir því hvort þær eru notaðar í jákvæðum tilgangi til að upphefja, hrósa eða auka á virðingu viðkomandi íþróttamanns eða -konu eða til hnjóðs á einhvern hátt. Þannig getur þrástefið *fjármál* til dæmis innihaldið orðræðu um velgengni og há laun eða leikmannasölu sem sýnir snilli og íþróttafrauma viðkomandi – eða hún getur snúist um ofurlaun, fjármálabrask og spillingu. Langmestur hluti orðræðunnar fellur undir það að vera jákvæður og þau þrástef sem telja má neikvæð verða þá enn meira áberandi, til dæmis þrástef eins og meiðsli, þreyta og þyngsli. Samanburður við erlenda fjölmiðla sýnir að þeir íslensku fjölluðu a.m.k. fyrir 25 árum mun minna um neikvæðu þættina en þeir erlendu og voru ekki eins gagnrýnir á einstaklinga og hreyfinguna (Gunnar Valgeirsson og Snyder, 1986). Næst verður skoðaður munurinn sem fram kom í orðræðunni eftir greinum og tímabilum.

Munur eftir íþróttagreinum

Hjá frjálsíþróttafólkinu er lítið um sameiginleg þrástef. Þrástefið ungur aldur kemur fyrir hjá sex af átta, þ.e. þeim Guðrúnu, Hauki, Jóni Oddi, Völu, Vilhjálmi og Þóreyju Eddu. Sameiginleg þrástef hjá fimm þeirra eru öllu fleiri. Slæm aðstaða er þrástef í umfjölluninni um þau Guðrúnu, Hauk, Jón Arnar, Vilhjálmi og Þóreyju Eddu. Miklar og stífar æfingar er sameiginlegt þrástef hjá Guðrúnu, Hauki, Jóni Arnari, Jóni Oddi og Völu. Að geta bætt sig er þrástef hjá Guðrúnu, Hauki, Jóni Arnari, Völu og Þóreyju Eddu. Meiðsli, þreyta og þyngsli eru þrástef um Guðrúnu, Jón Arnar, Völu, Vilhjálmi og Þóreyju Eddu.

Engin þrástef eru sameiginleg öllum boltaíþróttamönnum fimm en þau þrástef sem koma fyrir hjá fjórum þeirra eru fjármál og meiðsli sem koma fyrir í orðræðunni um Ásgeir, Pétur, Ólaf og Eið Smára. Þá er rætt um menntun og gáfur og útlit um þá Albert, Ásgeir, Pétur og Ólaf. Hjá þremur koma fyrir þrjú þrástef: Þjálfaramál hjá Ásgeiri, Pétri og Ólafi, félaga-vandræði og samkeppni og samanburður hjá Ásgeiri, Pétri og Eiði Smára og núningur við stjórnendur hjá Alberti, Pétri og Eiði Smára. Annað íþróttafólk í hópnum fellur utan þessara tveggja aðalhópa og er því ekki með í þessum samanburði.

Eins og sjá má er munurinn milli hópanna tveggja ekki mikill. Þetta eru meira og minna sömu þrástefin sem koma fyrir hjá meirihluta íþróttafólksins í hvorum hópi. Einhverjar tilhneigingar má þó lesa út úr því að hjá frjálsíþróttafólkinu er tíðasta þrástefið ungur aldur og að hjá boltaíþróttamönnum eru það fjármál. Þrástefið ungur aldur snýst um að afrek eru unnin á ungum aldri en það tengist lögmætisreglunni afreksmennska. Augljóst afrek felst í því þegar ungir Íslendingar hafa gert góða samninga við erlenda aðila, auk þess sem það kyndir undir þjóðerni sem lögmætisreglu í orðræðunni um afreksíþróttir að ræða laun íslenskra íþróttamanna.

Munur eftir tíma

Þegar rannsóknin hófst hneig ætlun og áhugi að því að skoða hvort og hvernig orðræðan um íslenskt afreksíþróttafólk hefði breyst á því tímabili sem rannsóknin tekur til. Til þess að kanna þetta var borin saman orðræðan um Gunnar Huseby, Vilhjálmi Einarsson og Albert Guðmundsson frá árunum 1945–1955 annars vegar og um Jón Arnar Magnússon, Völu Flosadóttur og Eið Smára Guðjohnsen í kringum 1990–2000 hins vegar.

Fyrst vakti athygli mikill munur á magni umfjöllunar. Varlega verður þó að fara í að túlka þennan mun vegna þess að blöðin sjálf hafa stækkað mjög og öll fjölmiðlun aukist verulega í krafti aukinna tekna af auglýsingum, áskriftum og dreifingu. Þó virðist mega túlka hið aukna magn að einhverju leyti sem aukinn áhugi á íþróttum sem fréttæfni og aukna

áherslu á íþróttir sem samfélagsþátt. Í því sambandi má þó velta fyrir sér aukinni áherslu fjölmiðla á hvers kyns einstaklingsafrek og umfjöllun um „stjörnur“ á hinum ýmsu sviðum, svo sem frægt fólk, leikara, popptónlistarfólk, fjölmiðlafólk og svo framvegis. Íþróttaafreksfólk virðist henta vel í slíka umfjöllun (Coakley, 2003).

Fjármál eru rædd um alla íþróttamennina í nýrri (yngri) hópnum en ekki þá eldri. Sama gildir um neikvæða orðræðu um andstæðingana, orðræðu um að íþróttafólkið geti bætt árangur sinn, meiðsli, þreytu og þyngsli, sterkan persónuleika og manngildi. Hjá tveimur í eldri hópnum en um engan í nýrri hópnum er hins vegar rætt um menntun og gáfur. Sama gildir um reglusemi á áfengi og tóbak.

Hér virðist því vera nokkur munur á orðræðu enda ekki ósennilegt að gildismat sé annað og orðræðan ólík þegar svo margir áratugir eru á milli. Umfjöllunin um eldra íþróttafólkið virðist hófstílltari en tilþrifameiri og ef til vill ýktari um þá nýrri (yngri).

Munur eftir kynjum

Ýmis þrástef geta fallið undir kynjaða orðræðu (Guðmundur Sæmundsson og Ingólfur Ásgeir Jóhannesson, 2011). Óhætt er að segja að hún sé nokkuð greinileg um marga, sbr. til dæmis það sem fram kemur hér fram um útlit sem þrástef. Hjá körlum falla undir kynjuðu orðræðuna þrástef eins og líkamsburðir, styrkur og sjónræða þar sem áhersla er lögð á vöðva og hreyfingu. Þetta leiðir hugann að því hvaða íþróttagreinar karlmenn telja „karlmannlegar“ og velja því frekar, bæði til iðkunar og áhorfs og sem áhugamál (Messner, Dunbar og Hunt, 2000). Hjá konum er um að ræða orðræðu þar sem talað er sérstaklega um þær sem konur eða fyrirmynd kvenna þótt það komi afrekum þeirra lítið við. Einnig er greinileg kynjuð orðræða í því fólgin að birta myndir þar sem kvenlegar línur og fegurð eru dregnar fram.

Mismunur orðræðunnar milli kynja kemur einnig fram í því hvaða þrástef koma EKKI fyrir hjá öðrum hvorum hópnum. Þrástef sem ekki koma fyrir um neinar kvennanna eru dómaramál, félagavandræði, hjátrú, ætterni, áhorfendur, keppnisvellir, kímigáfa, orðheppni, tilfinningar, kæruleysi, vera jarðbundinn, útsjónarsemi, góður liðsmaður, foringi, lyfjamál, kynþættir og gestrisni. Að einhverju leyti ræðst þetta af því hvaða konur hér var skoðuð orðræða um (t.d. engar konur úr hópíþróttum) en á hinn bóginn kann að vera talið að ekki hæfi að nota sum þessara þrástefa um konur, t.d. dómaramál og félagavandræði (konur eru ekki til vandræða), tilfinningar (þarf ekki að taka fram um konur) og gestrisni (karlar sjá um gestrisnina en konur um veitingarnar). Þannig segir fjarvera marga þrástefa okkur margt um orðræðuna um íþróttakonur. Þetta tengist einnig umræðum um einkenni og hlutverk kynjanna í heimi karlmennskunnar þar sem körlum eru eignaðir eðlisþættir sem geri þá almennt að eðlilegum foringjum, stjórnendum, viðskiptajöfrum og þjóðhöfðingjum (Ásta Jóhannsdóttir og Kristín Anna Hjálmarsdóttir, 2011; Vilhjálmur Árnason, Salvör Nordal og Kristín Ásgeirsdóttir, 2010).

Lokaorð: Samantekt og ályktanir

„Án fjölmiðla engar íþróttir, án íþrótta engir fjölmiðlar“ (Coakley, 2003). Hvort sem þessi staðhæfing er rétt eða ekki er alveg ljóst að milli íþrótta og fjölmiðla hérlandis sem erlendis er strengur sem ekki er líklegur til að slitna (Gunnar Valgeirsson og Snyder, 1986). Þess vegna er nauðsynlegt fyrir þá sem sinna rannsóknum á öðru hvoru sviðinu að gleyma ekki þætti hins. Í þessari rannsókn hefur þessum tveimur sviðum menningar og mannlífs verið teft saman.

Rannsóknarspurning greinarinnar var: *Hvernig er fjallað um íslenskt afreksíþróttafólk á alþjóðavísu í íslenskum prentmiðlum?* Ýmis svör hafa fengist en hér er rétt að skoða þau veigamestu og rökstyðja hvort þau eigi við um annað afreksíþróttafólk.

Í fyrsta lagi eru það lögmætisreglurnar tvær, þjóðernið og afreksmennskan. Auðsætt virðist að þjóðernisstefið eigi við um alla eða flesta þá sem etja kappi við erlent afreksíþróttafólk en fáa aðra. Afreksmennskan er hins vegar gegnumgangandi í allri umfjöllun um íþróttir og virðist móta mjög allt íþróttauppeldi. Um það vitnar lýsing Sigríðar Víðis Jónsdóttur (2011). Í grein sinni rifjaði hún upp æsku sína þegar hún vildi gjarnan stunda íþróttir án þess að vera svo umhugað um keppni og afreksmennsku en rak sig alls staðar á vegg. Þessi áherslumunur er hins vegar lítið ræddur í fjölmiðlum dagsins en var töluvert ræddur áður fyrr (sjá til dæmis Jón M. Ívarsson, 2007).

Í öðru lagi er það sjónræðan sem fjallað var um hér að framan. Hún virðist sérstök varðandi þá sem ná lengst á alþjóðamælikvarða og má því líta svo á að hún nái út fyrir þann hóp sem hér var skoðaður.

Í þriðja lagi mynda nokkur þrástef helstu einkenni orðræðunnar í heild þar sem þau eru mjög tíð meðal hópsins, þrástef eins og meiðsli, þreyta og þyngsli, fjármál, góð fyrirmynd, miklar og erfiðar æfingar, útlit, sterkur persónuleiki, ungur aldur og líkamlegt atgervi. Engin sérstök ástæða er til að ætla að hópurinn sem rannsakaður var hafi einhverja sérstöðu hvað þessi stef varðar.

Í fjórða lagi er lítill efnislegur munur á orðræðunni eftir íþróttagreinum þótt talsverður magnmunur sé. Þannig má leiða getur að því að talsverð þöggun sé í fjölmiðlunum um sumar greinar í samanburði við boltagreinarnar tvær, knattspyrnu og handbolta. Þetta kemur raunar ekki á óvart, umfjöllun prentmiðlanna er yfirgnæfandi mest um boltaíþróttir en afar lítil um sumar aðrar greinar (Anna Guðrún Steindórsdóttir, 2008).

Í fimmta lagi er greinilegur munur á orðræðunni eftir tíma. Þar er fyrst að nefna þann mikla mun sem er á magni umfjöllunar fyrr á tímum og nú. Elsta orðræðan einkennist að auki af þrástefjum eins og menntun og gáfum og reglusemi á áfengi og tóbak, en sú yngri af þrástefjum eins og fjármálum, slæmum andstæðingum, að geta bætt árangur sinn, meiðslum, þreytu og þyngslum, sterkum persónuleika og manngildi, ströngum æfingum, ungum aldri og taugaspennum. Orðræðan um eldri íþróttamennina virðist einnig hófstílltari en dramatískari og ef til vill ýktari um þau nýrri (yngri). Líklegt er að þetta haldist í hendur við málnotkunina í prentmiðlum almennt og eigi ekki aðeins við um íþróttafólk sem nær langt á alþjóðavettvangi eða um íþróttafólk yfirleitt, heldur sé þetta einkenni á nútímafjölmiðlum yfirleitt, samanborið við fjölmiðlana fyrr á síðustu öld.

Í sjötta lagi greinast þrástefin oft í pör eða andstæður þar sem annað stefið er jákvætt en hitt neikvætt. Hefur íþróttافرéttafólki raunar stundum verið legið á hálsi fyrir að vera nokkuð svart-hvítt í umfjöllun sinni. Þetta er þó ekki regla hér og jákvæðu stefin eru miklum mun fleiri en þau neikvæðu. Dæmi um nokkuð algeng jákvæð stef eru góð fyrirmynd, útlit, sterkur persónuleiki og ungur aldur en neikvæðari eru slæmir andstæðingar, að geta bætt árangur sinn, meiðsli, þreyta og þyngsli, óheppni, mistök, strangar og erfiðar æfingar, fjárskortur og taugaspenna.

Í sjöunda lagi hefur orðræðan um íþróttir tilhneigingu til að vera mjög karllæg; allt miðast þar við unga, hrausta og sterka karlmenn, ófatlaða og með „réttu“ kynhneigð. Í

samræmi við það er amast við því að íþróttir sem hafa aðrar áherslur teljist til íþróttar, íþróttagreinar eins og skák, bridds, akstursíþróttir og jafnvel dans. Orðræðan um íþróttakonur kom fyrir nokkrum áratugum inn í þessa orðræðu og hefur breytt henni nokkuð en þó eimir vissulega eftir af gömlum gildum og gamalli orðræðu eins og dæmi hafa verið gefin um hér að framan. Þess vegna má enn líta svo á að orðræðan um íþróttakonur hafi sínar eigin lögmætisreglur (Guðmundur Sæmundsson og Ingólfur Ásgeir Jóhannesson, 2011).

Í áttunda lagi er svo annar hópur íþróttafólks sem verið hefur að vinna sér þegnrétt innan íþróttanna en er þó enn fjallað um með sérstökum lögmætisreglum. Hér er átt við fatlað íþróttafolk en í orðræðunni um það takast á afreksmennskan og líkamlega fötlunin eða skerðingin, nánast læknisfræðileg nákvæmni um hana (Guðmundur Sæmundsson og Kristín Björnsdóttir, 2011).

Íþróttir eru ekki aðeins afþreying og fjölmiðlaefni. Þær eru ekki síður hluti alþýðumenn-ingarinnar, menningar sem á síður upp á pallborðið hjá menningarvitum þjóðarinnar en æðri listir og bókmenntir. Virðingin sem þær njóta er minni og því verður orðræðan um þær öðruvísi á ýmsan hátt (Júlían Meldon D'Arcy, 2003; Júlían Meldon D'Arcy og Guðmundur Sæmundsson, 2004; Guðmundur Sæmundsson, 2004; Guðmundur Sæmundsson og Kristján Kristjánsson, 2011). Fréttafolk leyfir sér meira og sleppir fram af sér beislinu í orðanotkun og andblæ. Hins vegar er virðing ekki sama og vinsældir. Vinsældir íþróttar eru miklar, bæði sem fjölmiðlaefnis og afþreyingar fyrir fólk á öllum aldri. Fólk lítur einnig á þær sem uppeldis-tæki, hollan félagskap og heilsuefningu fyrir æsku og ungmenni landsins. Þessar vinsældir meðal almennings valda því að verulegt fjármagn er látið renna til íþróttar, stundum í svo miklum mæli að mörgum ofbýður, samanber margendurtekinn samanburð fjárveitinga opinberra aðila til lista annars vegar og íþróttar hins vegar eða nýleg dæmi um íþróttahallir og tónlistarhöllina Hörpu. Þeir sem um málin fjalla verða þó seint á eitt sáttir um hvort nægilega sé að gert, samanber orð Jóns Arnars Magnússonar í upphafi þessarar greinar: „Það er t.d. nógu erfitt að fá fyrirtæki og stofnanir til að kosta og styrkja íþróttamenn, þótt fjölmiðlarnir séu ekki að eyðileggja það alveg fyrir okkur“ (Jón Arnar Magnússon, 2004: 22).

Af orðum Jóns Arnars mætti ætla að fjölmiðlarnir hefðu mikið vald yfir íþróttahheiminum, stjórnuðu honum nánast með orðræðu sinni, áherslum og umfjöllun. Þetta er mjög algengt sjónarmið og tekur orðræðufræðingurinn Norman Fairclough (2008) meðal annars undir slík viðhorf. Þó má draga í efa að þetta sé rétt. Ósanngjarnt er að ætla starfsfólki fjölmiðlanna að vilja stýra inntaki umfjöllunarinnar sér eða fjölmiðli sínum í hag, jafnvel þótt ætla megi að einhver tengsl séu alltaf milli hagsmuna eigenda þeirra og áhersluatriða þeirrar umfjöllunar sem í þeim birtist. Miklu fremur er hér um að ræða það sem nefna má valdið í orðræðunni. Í greinum Foucaults kemur fram sú skoðun að vald sé gagnkvæmt samband þess sem stjórnar og þess sem lætur að stjórn. Báðir aðilar taki í raun þátt í því með orðræðunni, myndi lögmætisreglur hennar með samþykki sínu og móti báðir notkun þeirra þrástefja sem einkenna orðræðuna (Foucault, 2002, 2005, 2008). Þannig má ætla að til dæmis hetjuímyndin og afrekadýrkun fjölmiðlanna sé í gagnkvæmu sambandi við afrekadýrkun innan íþróttahreyfingarinnar og meðal íþróttáhugafólks og hetjudýrkun íþróttafélaganna (Gunnar Valgeirsson og Snyder, 1986).

Rangt væri þó að líta svo á að fjölmiðlar og íþróttir myndi einhverja samloku í orðræðunni. Samfélagið og menningin eru hér það þriðja afl sem knýr orðræðuna áfram, þróar hana

í sögulegu samhengi og veitir sífellt nýjum straumum í gegnum hana, t.d. í fjölmiðlunum. Breytt kynjaorðræða í samfélaginu kemur þannig fram í kynjaðri orðræðu fjölmiðlanna og kynjaðri framkomu íþróttamannanna sjálfra. Sama gildir um afstöðu til atvinnumennsku í íþróttum, útlits og glæsímennsku íþróttamanna, eða hvaða íþróttagreinar eða íþróttamenn eru sniðgengnir eða dregnir fram á hverjum tíma. Allt er þetta háð sögulegri samverkan milli íþróttasíðunnar, fjölmiðlanna og samfélagsins.

Neðanmálsgreinar

- 1 Orðið er þekkt úr öðrum fræðigreinum, til dæmis úr félagsvísindum (*Tímarit Máls og menningar*, 1990: 75; *Goðasteinn*, 1980–1981: 130; Víðsjá RÚV, 2011; Smugan.is, 2011). Í bókmenntagreiningu er svipað fyrirbæri oft kallað *ritklif* (*Hugtök og heiti í bókmenntafræði*, 1989: 219–220) en í stílfræðinni eru orðin *endurtekning* og *klifun* (*Hugtök og heiti í bókmenntafræði*, 1989: 71; 146–147) notuð um sambærilega en þó engan veginn sömu hluti. Hvert slíkt þrástef er einhvers konar *þema* (*Hugtök og heiti í bókmenntafræði*, 1989: 303) í orðræðunni. Í tónlistarfræðum er einnig talað um stef og þrástef (eða upp á ítölsku: *ostinatostef*) (Tónlistarvefur Námsgagnastofnunar, 2011).
- 2 Ingólfur Ásgeir Jóhannesson notar orðið *löggingarlögmál* fyrir legitimating principles. Þjálla virðist að nota hér orðið lögmætisreglur.
- 3 Raunar má líta svo á að andstaðan við að viðurkenna skák sem íþrótt eigi sér grunn í afar karllægu viðhorfi til íþróttar, nefnilega að það séu líkamsburðirnir og karlmennskan, auk æskunnar, sem geri íþróttir að íþróttum. Vera má að hér sé fundin orsök þess að sumar íþróttir og sumir hópar íþróttamanna verða hornreka í umfjöllun fjölmiðla, t.d. dans, fimleikar, bridds, hestamennska, bílaíþróttir, fatlað íþróttafólk, íþróttakonur og börn í íþróttum (yngri aldursflokkar). Reyndar virðast sömu örlög orðræðunnar oft biða svonefndra almenningsíþróttar, íþróttar sem fólk stundar sjálfstætt og óháð, saman eða einsamalt, sér til heilsuþótar, skemmtunar og dægradvalar, t.d. göngur, skokk, veiðiskapur og fjallamennska. Spyrja má hvort þetta bendi til þess að þær íþróttir sem njóti mestrar hylli í umfjölluninni séu líkamlegar afreks- og keppnisíþróttir sem draga fram karlmennsku og afl (Kjartan Ólafsson, 2006).
- 4 Til öryggis voru þó að rannsókninni lokinni skoðuð gögn um íþróttafólk úr fjórum ólíkum greinum, þ.e. Örn Arnarson sundmann, Birgi Leif Hafþórsson golfmann, Kristín Björnsson skíðamaður og Margrét Lára Viðarsdóttir knattspyrnukonu sem öll voru á hátindi frægðar sinnar í upphafi 21. aldar. Orðræðan um þau reyndist sambærileg orðræðunni um níttjánmenningana.

Heimildir

- Anna Guðrún Steindórsdóttir. (2008). Íþróttafréttir í dagblöðum. *Íþróttasíða* 2:1, bls. 37–40.
- Ásta Jóhannsdóttir og Kristín Anna Hjálmarsdóttir. (2011). Skaðleg karlmennska? Greining á bókinni Mannasiðir Gillz. *Netla*, 15. september. Slóð: <http://netla.khi.is/greinar/2011/ryn/002.pdf>. Síðast skoðað í október 2011.
- Björn Bjarnason. (1950). *Íþróttir fornmannanna á Norðurlöndum*. Reykjavík: Bókafélagið.
- Bourdieu, Pierre. (1988). *Homo Academicus*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre. (2008). Language and Symbolic Power. *The Discourse Reader*, (ritstj. Adam Jaworski og Nikolas Coupland), s. 480–490. London and New York: Routledge.
- Brown, Virginia og Clarke, Victoria. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 2006; 3: 77–101.
- Coakley, Jay. (2003). *Sports in society: Issues and controversies*. Boston: McGraw Hill.
- Dv.is. (2011). Slóð: <http://www.dv.is/frettir/2010/6/7/einn-er-kalladur-ryksugan-gaelunofn-leikmanna-hm/>. Síðast skoðað 29. júlí 2011.

- Einar Ólafur Sveinsson. (1943). *Á Njálsbúð. Bók um mikið listaverk*. Reykjavík: Bókmenntafélagið.
- Fairclough, Norman. (2008). *Kritisk diskursanalyse*. Kaupmannahöfn: Hans Reitzels Forlag.
- Fótbolti.net. (2011). Vefsíða: <http://www.fotbolti.net/fullStory.php?id=110452>. Síðast skoðað 29. Júlí 2011.
- Foucault, Michel. (2002). Regjering. *Forelesninger om regjering og styringskunst* (Þýtt af Iver B. Neumann), s. 39–71. Ósló: Cappelen akademisk forlag.
- Foucault, Michel. (2005). Hvað er höfundur? *Alsæi, vald og þekking. Úrval greina og bókakafla* (ritstj. Garðar Baldvinsson. Þýðendur Björn Þorsteinsson, Garðar Baldvinsson og Sigurður Ingólfsson), s. 69–94. Reykjavík: Bókmenntafræðistofnun Háskóla Íslands.
- Foucault, Michel. (2008). The Incitement to Discourse. *The Discourse Reader*, (ritstj. Adam Jaworski og Nikolas Coupland), s. 491–498. London og New York: Routledge.
- Giddens, Anthony. (1991). *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Glebe-Møller, Jens og Pedersen, Ole. (1987). *Livstydning i den nordiske mytologi*. Kaupmannahöfn: Dansk lærerforeningen.
- Goðasteinn. (1980–1981).
- Guðmundur Sæmundsson. (2009a). „Mestur, bestur, sætastur?“ Fyrirlestur á Menntavísindasviði Háskóla Íslands 13. maí 2009.
- Guðmundur Sæmundsson. (2009b). Eru íþróttir ósiðlegar? *Skjöldur* 18 (3): 18–21.
- Guðmundur Sæmundsson. (2010). *Orðræða fjölmiðla um íslenskt afreksfólk í íþróttum á alþjóðamælikvarða. Skýrsla um rannsókn*. (Óbirt handrit).
- Guðmundur Sæmundsson og Ingólfur Ásgeir Jóhannesson. (2011). *Sætir og indælir íþróttamenn. Umfjöllun í blöðum og tímaritum um íslenskar afreksíþróttakonur í íþróttum á alþjóðavettvangi*. Erindi á ráðstefnunni Þræðir og fléttur: Menning, samfélag og umhverfi. Alþjóðleg ráðstefna Rannsóknastofu í kvenna- og kynjafræðum við Háskóla Íslands, 4.–5. nóvember.
- Guðmundur Sæmundsson og Kristín Björnsdóttir. (2011). Óskabörn allrar þjóðarinnar? Umfjöllun í blöðum og tímaritum um fatlaða íslenska afreksmenn í íþróttum. *Rannsóknir í félagsvísindum XII. Félags- og mannvísindadeild*. Erindi flutt á ráðstefnu í október 2011 (ritstj. Ása Guðný Ásgeirsdóttir, Helga Björnsdóttir og Helga Ólafs). Reykjavík: Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands, s. 199–207. http://skemman.is/stream/get/1946/10261/25581/1/Rannsoknir_i_felagsvisindum_XII_Felagsogmannv_deild.pdf
- Guðmundur Sæmundsson og Kristján Kristjánsson. (2011). Hyped Virtues, Hidden Vices. The Ethics of Icelandic Sports Literature. *Sports, Ethics and Philosophy*. [Óbirt handrit, samþykkt til birtingar fyrir árslok 2011].
- Gunnar Valgeirsson og Snyder, Eldon. (1986). A Cross-Cultural Comparison of Newspaper Sports Sections. *International Review for the Sociology of Sport*, 21, (2/3): 131–139.
- Holmquist, Kenneth, Holsanova, Jana, Barthelson, Maria og Lundquist, Daniel. (2003). Reading or Scanning? A Study of Newspaper and Net Paper Reading. *The Mind's Eye: Cognitive and Applied Aspects of Eye Movement Research*. Slóð: <http://>

- www.humlab.sol.lu.se/eyetracking/Projectpapers/ReadingScanning.pdf. Skoðað í júlí 2011.
- Holmquist, Kenneth og Wartenberg, Constanze. (2005). The role af local design factors for newspaper reading behavior – an eye-tracking perspective. *Lund University Cognitive Studies*, 127. Slóð: <http://www.lucs.lu.se/LUCS/127/LUCS.127.pdf>. Skoðað í júlí 2011.
- Hugtök og heiti í bókmenntafræði*. (1989). Jakob Benediktsson ritstýrði. Reykjavík: Bókmenntafræðistofnun Háskóla Íslands og Mál og menning.
- Ingólfur Ásgeir Jóhannesson. (2006). Leitað að mótsögnum. Um verklag við orðræðugreiningu. *Fötlun. Hugmyndir og aðferðir á nýju fræðasviði* (ritstj. Rannveig Traustadóttir), s. 178–195. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Ingólfur Ásgeir Jóhannesson. (2010). The politics of historical discourse analysis: a qualitative research method? *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 31, (2): 251–264.
- Ímynd Íslands. Styrkur, staða og stefna*. (2008). Skýrsla nefndar. Reykjavík: Forsætisráðuneytið.
- Íþróttamaður ársins*. (2011). Vefur Samtaka íþróttafréttamanna á Íslandi. Slóð: <http://www.sportpress.is/>. Síðast skoðað 29. júlí 2011.
- Jón M. Ívarsson. (2007). *Vormenn Íslands. Saga UMFÍ í 100 ár*. Reykjavík: Ungmennafélag Íslands.
- Jón Arnar Magnússon. (2004). Það má líkja fjölþrautamönnum við boxara og fjallgöngumenn. *Laugðalingur* 18, 5–23. júní, s. 19–23.
- Júlián Meldon D'Arcy. (2003). Sport literature: The ball in the academic court. *The European English Messenger* 12: 47–53.
- Júlián Meldon D'Arcy og Guðmundur Sæmundsson. (2004). Fyrirgjöf af kantinum. Íþróttir og bókmenntir. *TMM* 3: 1–75.
- Kf. Valur. Heimasíða*. (2009). Slóð: <http://www.valur.is/Valur/Saga/>. Skoðað í september 2010.
- Karfan.is. (2011). Vefsíða. Slóð: <http://www.karfan.is/frettir/2006/12/21/gaelunofn-i-nba>. Síðast skoðað 29. júlí 2011.
- Kjartan Ólafsson (ritstj.). (2006). *Sports, Media and Stereotypes. Women and Men in Sports and Media*. Akureyri: Jafnréttisstofa.
- Kristín Björnsdóttir. (2003). Orðræðugreining. *Handbók í aðferðafræði og rannsóknnum í heilbrigðisvísindum* (ritstj. Sigríður Halldórsdóttir og Kristján Kristjánsson), s. 237–248. Akureyri: Háskólinn á Akureyri.
- MacIntyre, Alasdair. (2008). *After Virtue. A Study in Moral Theory*. London: Duckworth.
- McNamee, Mike J. (2008). *Sports, Virtues and Vices. Morality Plays*. London: Routledge.
- Messner, Michael M., Dunbar, Michele og Hunt, Darnell. (2000). The Televised Sports Manhood Formula. *Journal of Sport and Social Issues* 24, (4): 380–394.
- Neumann, Iver B. (2002). Forord. *Forelesninger om regjering og styringskunst*, s. 7–38. Ósló: Cappelen akademisk forlag.
- Ólafur Briem. (1972). *Íslendinga sögur og nútíminn*. Reykjavík: Almenna bókafélagið.
- Sessions, William Lad. (2004). Sportmanship as honor. *Journal of the Philosophy of Sport* 31: 47–59.

- Sharp, Liz, og Richardson, Tim (2001). Reflections on Foucauldian discourse analysis in planning and environmental policy research. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 3, (3): s. 193–209.
- Sigríður Víðis Jónsdóttir. (2011). Kæra 7 ára barn, hertu þig. *Fréttablaðið* 2. júní.
- Sigurður Nordal. (1942). *Íslensk menning I*. Reykjavík: Mál og menning.
- Smugan. (2011). Slóð: <http://www.smugan.is/frettir/frettir/nr/5277>. Síðast skoðað 29. júlí 2011.
- Sport.is. (2011). Slóð: <http://www.sport.is/>. Síðast skoðað 29. júlí 2011.
- Taylor, Charles. (1989). *Sources of the self: The making of modern identity*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Tímarit.is. Tímaritaskrá Þjóðarbókhöðunnar. (2011). Slóð: <http://timarit.is/>. Síðast skoðað 29. júlí 2011. Vísað er í eftirtalin rit:
DV, 10.8. 1984; 21.3. 1985; 6.8. 1985; 1.2. 1988; 24.10. 1994; 7.11. 1994; 22.12. 1994; 27.12. 1994; 7.9. 1998; 27.12. 1999.
Fréttablaðið, 30.5. 2001; 4.2. 2002.
Helgarpósturinn, 7.5. 1982; 26.6. 1995.
Morgunblaðið, 24.10. 1945; 10.8. 1946; 3.10. 1946; 16.9. 1947; 2.12. 1956; 11.12. 1956; 20.2. 1962; 25.7. 1973; 8.12. 1973; 6.2. 1979; 7.11. 1982; 11.11. 1982; 13.3. 1990; 8.5. 1996; 31.7. 1996; 28.6. 2000; 26.9. 2000; 29.5. 2001.
Vísir, 13.2. 1981
Þjóðviljinn, 7.9. 1955; 12.1. 1956
Tímarit Máls og menningar. (1990).
- Topp tíu listinn í vali á Íþróttamanni ársins 1956–2010*. (2011). Vefur Samtaka íþróttafréttamanna á Íslandi. Slóð: <http://www.sportpress.is/topp10.htm>. Síðast skoðað 29. júlí 2011.
- Tónlistarvefur Námsgagnastofnunar. (2011). Slóð: http://www1.nams.is/tonlistarvefur/src/pg_general.php?id=15. Síðast skoðað 29. júlí 2011.
- Vilhjálmur Árnason, Salvör Nordal og Kristín Ástgeirsdóttir. (2010). *Síðferði og starfshættir í tengslum við fall íslensku bankanna 2008*. Skýrsla rannsóknarnefndar Alþingis, bindi 8. Slóð: <http://rna.althingi.is/html/vidauki1.html>. Síðast skoðað 29. júlí 2011.
- Víðsjá RÚV. (2011). Slóð: http://dagskra.ruv.is/vidsja/thattafaerslur/thrustef_islenskrar_thjodernishyggju_12459/. Síðast skoðað 29. júlí 2011.
- Þorgerður Hrönn Þorvaldsdóttir. (2001). Af fegurðardísunum, ástandskonum og fjallkonum: Lesið í tákmyndir hins kvenlega í íslensku menningarumhverfi. *Kvennaslóðir: rit til heiðurs Sigríði Th. Erlendsdóttur sagnfræðingi* (ritstj. Anna Agnarsdóttir), s. 493–506. Reykjavík: Kvennasögusafn Íslands.

Þakkarorð

Greinin er hluti af doktorsverkefni Guðmundar og er byggð á skýrslu hans um rannsóknina (sjá Guðmundur Sæmundsson, 2010). Verklag mótuðu báðir höfundar en greininguna gerði Guðmundur. Sigurður Konráðsson prófessor og Ingibjörg Jónsdóttir Kolka, MA í íslensku, lásu handritið yfir og eru þeim færðar þakkir fyrir. Einnig er ritrýnum og prófarkalesara *Íslenska þjóðfélagsins* þakkaðar mikilsverðar ábendingar og leiðréttingar.

Um höfunda

Guðmundur Sæmundsson (gsaem@hi.is) er adjunkt við Íþróttfræðasetur Háskóla Íslands. Hann lauk B.A.-prófi í íslensku og norsku frá HÍ árið 1972, cand.-mag.-prófi í norrænu og málvísindum frá Óslóarháskóla árið 1975 og M.Ed.-prófi frá Kennaraháskóla Íslands árið 2001. Rannsóknir hans og kennsla eru einkum á sviði íþróttarorðræðu og íþróttabókmennta, auk íþróttamenningar, málfars, málsögu, ritunar, kennslufræða og aðferðafræða.

Ingólfur Ásgeir Jóhannesson (ingo@hi.is) er prófessor við Háskóla Íslands og Háskólann á Akureyri. Hann lauk cand.mag.-prófi í sagnfræði frá Háskóla Íslands árið 1983 og doktorsprófi í menntunarfræðum frá Wisconsinháskóla í Madison árið 1991. Rannsóknir hans eru meðal annars á sviði menntastefnu og kyns og menntunar. Hann hefur einnig rannsakað umræður um umhverfismál með aðferðum sögulegrar orðræðugreiningar.